

DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2024-1\(37\)-197-206](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2024-1(37)-197-206)

УДК [338.23:336.74]:[004:331.5]

JEL Classification: E20; E42; E50; J10

Максим Миколайович Забаштанський

доктор економічних наук, професор,
директор ННІ бізнесу, природокористування і туризму
Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)
E-mail: mazani@ukr.net. ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-9417-0163>
ResearcherID: [G-6145-2014](https://orcid.org/0000-0001-9417-0163)

Тетяна Володимирівна Забаштанська

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри маркетингу, PR-технологій та логістики
Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)
E-mail: tamza@ukr.net. ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5086-3651>
ResearcherID: [M-4471-2014](https://orcid.org/0000-0002-5086-3651)

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ МОНЕТАРНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

У статті проаналізовано сучасні тенденції функціонування ринку праці, наголошено на провідній ролі ринку праці у забезпеченні результативного функціонування національної економіки, формуванні майбутнього потенціалу її розвитку. Наголошено, що національна економіка в умовах повномасштабної воєнної агресії відчуває суттєву потребу в результативному функціонуванні вітчизняного ринку праці, максимальної ефективності використання наявних трудових та матеріальних ресурсів, що виступає основою забезпечення національної безпеки держави.

Узагальнено ключові чинники, які виступають стримуючими факторами повернення населення країни з-за кордону, серед яких: безпекові, економічні, інфраструктурні. Запропоновано авторський підхід до побудови адапційного механізму монетарного регулювання ринку праці в умовах цифровізації, дія якого спрямована на збалансування попиту та пропозиції на трудові ресурси, посилення конкурентоспроможності національної економіки та спроможності нарощення потенціалу майбутнього розвитку держави.

Ключові слова: монетарна політика; інструменти монетарної політики; ринок праці; трудові ресурси, трудовий потенціал; людський капітал; фінансові відносини; цифровізація; економічна безпека.

Рис.: 1. Бібл.: 8.

Постановка проблеми. Стрімкий технологічний розвиток окремих країн світу протягом останніх десятиліть, спричинений наявними процесами глобалізації та цифровізації, сформував можливість розробки та швидкого обміну технологіями, що своєю чергою суттєво актуалізували питання наявного ресурсного забезпечення. Саме наявність ресурсного забезпечення, поряд зі спроможністю його ефективного використання, виступають платформою майбутнього потенціалу тієї чи іншої країни, визначають її місце на світовій арені.

Водночас значна диференціація ресурсного потенціалу окремих країн світу, суттєві різниці у рівні економічного розвитку та дієвості і глибини правового поля, існування істотних відмінностей у соціальних нормах, культурних цінностях та звичаях, поряд із геометричним зростанням чисельності світового населення посилили окремі експансивні прагнення.

Повномасштабна воєнна агресія проти нашої країни призвела до втрат серед цивільного населення та військових, спричинила значні обсяги руйнувань житлової та критичної інфраструктури, зумовила міграцію людського капіталу як усередині країни, так і за її межі.

Вимушена міграція трудових ресурсів спричинена повномасштабними військовими діями, втратою місця роботи в результаті фізичного знищення або неможливості повноцінного функціонування підприємств, спричинили зростання рівня безробіття в країні, з одного боку, а також посилили навантаження на державні фінанси в частині збільшення гарантованих державою соціальних виплат – з іншого.

Поряд із цим, мобілізація значної частини трудового потенціалу населення країни, пов'язана з необхідністю захисту державної незалежності та суверенітету, протидії воєнній агресії, а також необхідність забезпечення трудовими ресурсами суб'єктів господарювання оборонно-промислового комплексу спричинили структурні трансформації на ринку праці, що своєю чергою актуалізує необхідність такого дослідження. За цих умов особливого значення набуває необхідність удосконалення державного регулювання ринку праці, застосування можливого інструментарію державної монетарної політики як вагомий складової ефективного впливу на швидку його адаптацію до новітніх викликів та загроз.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню концептуальних та прикладних аспектів функціонування та регулювання ринку праці, удосконаленню системи організаційних, правових, економічних заходів спрямованих на стимулювання зайнятості населення та раціональне використання робочої сили присвятили свої праці такі вчені, як О. Войтик, В. Геєць, М. Дубина, І. Кичко, А. Колот, М. Кужелев, А. Нечипоренко, Е. Лібанова, М. Мазій, Л. Мекшун, Н. Павліха, І. Петрова, Л. Ремньова, А. Роговий, К. Супрун, І. Швець та інші.

Водночас, попри наукову та практичну цінність проведених досліджень, їхні результати потребують подальшого наукового опису та методологічного обґрунтування з позицій наявних викликів, які постали перед нашою країною з початком повномасштабного військового вторгнення.

Виділення недосліджених частин загальної потреби. Основою результативного функціонування держави виступає наявність відповідного ринку праці, спроможного з однієї сторони абсолютно та якісно забезпечити потреби економіки у трудових ресурсах, а також гарантувати можливості суспільства у повноцінному задоволенні потреби у праці з іншої сторони.

Відтік трудових ресурсів протягом останніх десятиліть за межі території нашої країни, спричинений переважно економічними факторами, суттєво посилюється з початком повномасштабної військової агресії. Значна втрата трудового потенціалу, посилена територіальною невідповідністю пропозиції робочих місць фактичній наявності трудових ресурсів, а також структурні

розбіжності потреб ринку праці та якості трудових ресурсів спричинили негативний вплив на потенціал національної економіки. За цих умов суттєвого значення у процесі врегулювання наявних дисбалансів трансформацій ринку праці набуває його відповідне державне регулювання, можливості застосування дієвого монетарного інструментарію, спрямованого на стимулювання відновлення його абсолютних та якісних характеристик, збереження принципу «людиноцентризму» в процесі побудови демократичного суспільства.

Комплексне вирішення даних завдань, на нашу думку, перебуває у площині посилення рівня економічної безпеки держави, відновлення результативності функціонування національної економіки, збереження державного суверенітету.

Мета статті. Метою цього дослідження є поглиблення теоретико-методологічних підходів до процесів адаптації ринку праці до новітніх викликів та загроз спричинених повномасштабною воєнною агресією за рахунок використання інструментів його монетарного регулювання в умовах цифровізації, а також обґрунтування його провідної ролі в забезпеченні економічної безпеки держави, збереженні державного суверенітету.

Виклад основного матеріалу. Протягом останніх років людство спостерігає значні глобалізаційні зміни економічних відносин посилені процесами цифровізації національних економік. Проте, незважаючи на досить поширену думку, щодо поступового заміщення штучним інтелектом та роботизованою технікою значної частини професій, виконання яких нині забезпечує людина, ці трансформації ще перебувають на стадії формування, а отже питання розвитку та збереження трудового потенціалу не втрачають своєї актуальності.

Звичайно, національні економіки окремих держав мають різну структуру, що визначає їх спроможність формувати додану вартість, а також потребу у ресурсному забезпеченні, в тому числі забезпеченні трудовими ресурсами. Попри це, нині економіка будь-якої країни залежить від стану її ринку праці, спроможності, з одного боку, задовольнити потребу економіки у трудових ресурсах, а з іншого – забезпечити право кожного громадянина на працю [2; 4].

Особливо ці процеси актуалізуються в умовах економічних спадів, глобальних викликів, пандемій, військових дій. Саме в таких умовах опинилась економіка нашої держави, коли в результаті збройної агресії проти нашої країни, з одного боку, виникла значна потреба в людських ресурсах, необхідних для протидії воєнній агресії, забезпеченні належного функціонування реального та фінансового секторів, а з іншого – значною міграцією населення та релокацією суб'єктів господарювання, зокрема за межі країни.

Поточне та післявоєнне відновлення національної економіки вже сьогодні вимагає значних обсягів трудових ресурсів, саме тому нині надзвичайно необхідною є розробка системи заходів, спрямованих на стимулювання повернення громадян з-за кордону.

Так, за даними Міністерства економіки України, близько 6,2 мільйона громадян нашої держави нині перебувають за кордоном, які вимушено виїхали через повномасштабне вторгнення Російської Федерації [6].

Вимушена міграція населення країни призвела до суттєвої втрати економічного потенціалу, оскільки, крім втрати робочої сили, економіка держави втратила і споживачів, роль яких у процесі формування валового національного продукту залишається надзвичайно високою. Скорочення робочої сили неодмінно призвело до втрати виробничого потенціалу суб'єктів господарювання, що особливо позначилось на вузькоспеціалізованих підприємствах, де втрата навіть незначної частини трудових ресурсів призвела до порушення виробничих процесів або призупинення їх функціонування [1; 4].

Найбільш складна ситуація пов'язана з трудовими ресурсами спостерігається серед суб'єктів господарювання, які забезпечують роботу критичної інфраструктури, оскільки її об'єкти визначають можливості функціонування національної економіки, проте зазнають значних руйнувань в результаті цілеспрямованих військових атак з боку агресора.

Одним із найбільш складних завдань, які виникають під час вирішення проблеми повернення громадян в країну є питання їх забезпечення житлом [2; 8]. Так, за даними Київської школи економіки з початку повномасштабного російського військового вторгнення загальна сума прямих збитків житловій та нежитловій нерухомості, іншій інфраструктурі, транспортним засобам та товарним запасам станом на січень 2024 року перевищила 157 млрд дол. (за вартістю заміщення). Найбільша частка в загальному обсязі прямих збитків завдана житловим будівлям, а саме 37,5 %, або 58,9 млрд дол. та інфраструктурі – 23,4 %, або 36,8 млрд дол. [5; 6].

Відновлення зруйнованої житлової та критичної інфраструктури вимагатиме значного ресурсного забезпечення, достатність якого безпосередньо впливатиме на тривалість даних процесів. Водночас запровадження державою відповідного монетарного інструментарію в частині розв'язання житлової проблеми населення (пільгове кредитування, тимчасове соціальне житло, компенсаційні механізми різних рівнів, інше) сприятимуть його поверненню, дозволять здійснити поступове нівелювання існуючих гострих дисбалансів соціального та економічного регіонального розвитку, стимулюватиме здійснення пропорційного розподілу навантаження на наявну екологічну територіальну ємність.

Ліквідація окремих підприємств, переміщення суб'єктів господарювання та їх реперофілювання відповідно до потреб національної економіки здійснили відповідний вплив на структуру ринку праці [1; 5]. У результаті зазначених подій відбулось суттєве зростання питомої ваги населення, яке має необхідність підвищення власної кваліфікації та здобуття додаткових професійних навичок, опанування іншої професії відповідно до наявних потреб ринку праці. За цих умов забезпечення результативного

функціонування закладів сфери освіти та науки набуває стратегічного значення, оскільки саме вони визначають спроможність суспільства в забезпеченні інноваційного розвитку національної економіки, закладають основу інституціонального розвитку держави, відповідають за процеси ідентифікації суспільства, а також формують потенціал майбутнього розвитку та збереження суверенітету держави.

Важливість якісного функціонування системи освіти в країні, особливо в сучасних умовах вимагає використання відповідного комплексу монетарного інструментарію спрямованого на забезпечення збалансування інтересів всіх її учасників [3; 7]. Наявні процеси цифровізації фінансових відносин суттєво прискорюють можливі механізми застосування інструментарію монетарного стимулювання, що своєю чергою забезпечує їх швидке поширення та визначає результативність практичного використання (рис. 1).

Спроможність держави забезпечити за допомогою монетарного інструментарію принцип «доступності» в процесі здобуття освіти, стимулювати підвищення кваліфікації, формувати можливість опанувати іншу спеціальність відповідно до потреб ринку праці залишається серед пріоритетних завдань, вирішення яких перебуває в площині забезпечення національної економіки людським капіталом відповідного обсягу та якості.

З іншої сторони, поширення «принципу доступності освіти» в суспільстві за рахунок відповідних монетарних інструментів (збільшення кількості місць бюджетного фінансування, пільгові програми кредитування населення під час здобуття вищої освіти, безкоштовні програми підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів, інші) посилить рівень фінансового забезпечення системи освіти в державі, сприятиме збереженню кадрового потенціалу та підвищенню якості освітнього процесу. Саме спроможність людини реалізувати право на здобуття освіти в межах власної держави за принципом «доступності» визначатиме траєкторію її подальшого розвитку, якість людського капіталу та спроможність держави у формуванні потенціалу для майбутнього розвитку.

Важливою складовою ефективного функціонування ринку праці виступає спроможність національної економіки забезпечити можливість отримання населенням порівняно конкурентоспроможного рівня оплати праці. Водночас слід зазначити, що забезпечення конкурентоспроможного рівня оплати праці вимагає від національної економіки залучення новітніх підходів до її організації, створення нової високотехнологічної продукції з високою доданою вартістю. За цих умов важливого значення набуває стимулююча державна політика в частині активізації економічної активності серед суб'єктів господарювання різних організаційно-правових форм, використання можливих монетарних інструментів у частині покращення доступу до фінансових ресурсів, технологій, основних засобів.

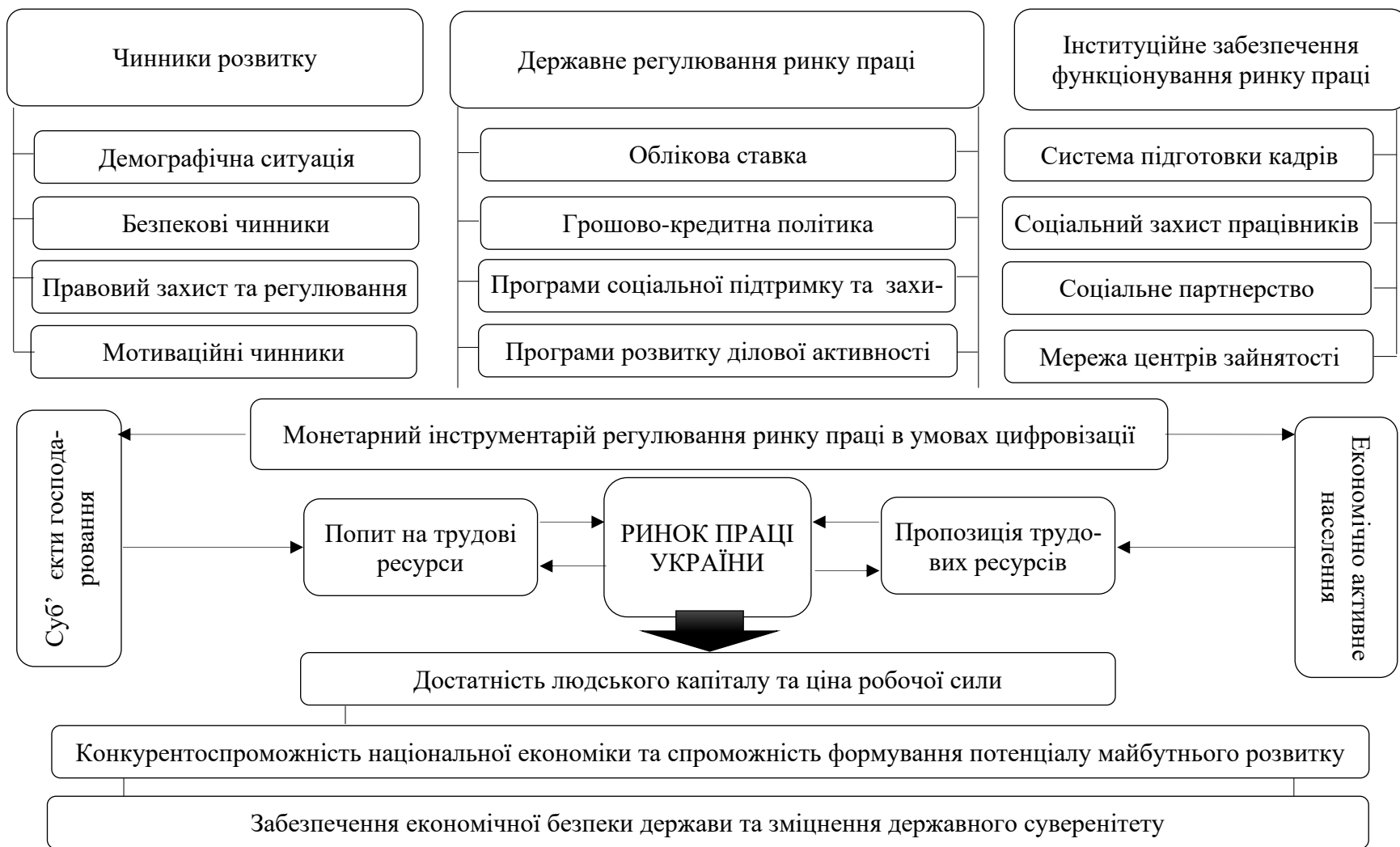

Рис. 1. Адаптаційний механізм монетарного регулювання ринку праці в умовах цифровізації
 Джерело: розроблено авторами.

Важливою умовою забезпечення належного рівня протистояння військовій агресії російській федерації є результативне функціонування вітчизняної економіки, спроможної максимально задовольняти наявні потреби. Водночас формування належного військового-економічного потенціалу держави можливе лише за умови максимальної ефективності використання наявних трудових та матеріальних ресурсів, спрямованих на пошук новітніх рішень та підходів розвитку держави в сучасних умовах.

Висновки та пропозиції. Спроможність держави забезпечити відповідну якість життя населення шляхом гарантування його прав і свобод, виступає фундаментальною основою її функціонування та розвитку, формує майбутній потенціал національної економіки, визначає місце та роль країни на світовій арені. Повномасштабна воєнна агресія проти нашої держави кардинально змінила вимоги до функціонування національної економіки, що означається не лише спрямуванням переважної частини наявних ресурсів на посилення військового сектору та обороноздатності країни, але також і підвищеними вимогами до результативності її функціонування, досягнення якої, у тому числі перебуває в площині її забезпечення належними трудовими ресурсами відповідного обсягу та якості.

Необхідність виведення національної економіки на принципово новий рівень результативності шляхом стимулювання розвитку реального сектору в частині імпортозаміщення, створення унікальних видів продукції та новітніх технологій, орієнтація на інноваційний розвиток залишається серед ключових стратегічних завдань держави.

Також значне скорочення трудового потенціалу, пов'язаного з військовими втратами, міграцією населення як у межах країни, а також за її межі, вже сьогодні виступають суттєвими стримуючими факторами розвитку національної економіки. Водночас значні руйнування критичної та житлової інфраструктури, вже зараз вимагають значного обсягу фінансових ресурсів та робочої сили необхідної для її відновлення. Післявоєнна відбудова вимагатиме набагато більше кваліфікованих кадрів, підготовка яких має відбуватись вже зараз, якщо ми прагнемо забезпечити пришвидшені темпи інфраструктурного та економічного відновлення національної економіки. За цих умов, надзвичайно важливого значення набувають інструменти монетарної політики, дія яких, з одного боку, має бути спрямована на суспільство, шляхом стимулювання повернення громадян країни з-за кордону, створення гідних умов оплати праці, забезпечення можливості задоволення необхідних потреб життєдіяльності. З іншого боку, монетарна політика повинна виступити дієвим інструментом стимулювання ділової активності суб'єктів господарювання, пришвидшення темпів економічного розвитку.

Досягнення визначених цілей може бути реалізовано в межах відповідної політики державного регулювання, спрямованої на відновлення людського капіталу, забезпечення національної безпеки та державного суверенітету в довгостроковому періоді.

Список використаних джерел

1. Близнюк В. В., Яценко Л. Д. Ринок праці України в умовах війни [Електронний ресурс] / В. В. Близнюк, Л. Д. Яценко. – Режим доступу: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/237/6356/13392-1>.
2. Войтик О. Є. Ринок праці в кризових умовах та напрямки удосконалення його державного регулювання / О. Є. Войтик, Н. Г. Мазій // Демократичне врядування. – 2022. – Вип. 2 (30). – С. 144-157.
3. Забаштанський М. М. Концептуальні засади стимулювання праці персоналу підприємства / М. М. Забаштанський, І. М. Сирбу // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2016. – № 1(5). – С. 45-52.
4. Кичко І. Новітні підходи до залучення персоналу бізнес-структур в умовах цифрової економіки: економічна та соціальна ефективність / І. Кичко, М. Забаштанський // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2022. – № 3(31). – С. 7-18.
5. Кужелєв М. О., Нечипоренко А. В. (2023) Вплив монетарних інструментів на ринок праці України в умовах війни. Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій (2(12)). pp. 135-143. ISSN 2617-8648
6. Офіційний сайт Укрінформ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3742793-blizko-62-miljona-ukrainsiv-perebuva-za-kordonom-cerez-vijnu-minekonomiki.html>.
7. Ремньова Л. М. Діджитал-етікет у сучасних бізнес-комунікаціях та в управлінні персоналом / Л. М. Ремньова, Т. В. Забаштанська // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2022 №2 (30). С. 32-43.
8. Роговий А. Забезпечення соціальним житлом як складова житлової політики України в умовах євроінтеграції / А. Роговий, М. Дубина // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2023. – № 1(33). – С. 15-25.

References

1. Blyzniuk, V.V., Yatsenko, L.D. (n.d.). *Rynok pratsi Ukrainy v umovakh viiny [Labor market of Ukraine in conditions of war]*. <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/237/6356/13392-1>.
2. Voityk, O.Ie., Mazii, N.H. (2022). Rynok pratsi v kryzovykh umovakh ta napriamky udoskonalennia yoho derzhavnoho rehuliuвання [The labor market in crisis conditions and directions for improving its state regulation]. *Demokratychnе vriaduvannia – Democratic governance*, 2(30), 144-157.
3. Zabashtanskyi, M.M., Syrбу I.M. (2016). Kontseptualni zasady stymuliuvannia pratsi personalu pidpriemstva [Conceptual principles of stimulating the work of the company's personnel]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia – Problems and prospects of economics and management*, (1(5)), 45-52.
4. Kychko, I., Zabashtanskyi, M. (2022). Novitni pidkhody do zaluchennia personalu biznes-struktur v umovakh tsyfrovoy ekonomiky: ekonomichna ta sotsialna efektyvnist [The newest approaches to attracting the personnel of business structures in the conditions of the digital economy: economic and social efficiency]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia – Problems and prospects of economics and management*, (3(31)), 7-18.
5. Kuzheliev, M.O. Nechyporenko, A.V. (2023). Vplyv monetarnykh instrumentiv na rynek pratsi Ukrainy v umovakh viiny [The influence of monetary instruments on the labor market of Ukraine in the conditions of war]. *Yevropeyskyi naukovyi zhurnal ekonomichnykh ta finansovykh innovatsii – European Scientific Journal of Economic and Financial Innovations*, (2(12)), 135-143.

6. Ofitsiynyi sait Ukrinform [Official website of Ukrinform]. <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3742793-blizko-62-miljona-ukrainciv-perebuvaut-za-kordonom-cerez-vijnu-minekonomiki.html>.

7. Remnova, L.M., Zabashtanska, T.V. (2022) Didzhital-etiket u suchasnykh biznes-komunikatsiakh ta v upravlinni personalom [Digital etiquette in modern business communications and personnel management]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia – Problems and prospects of economics and management*, (2(30)), 32-43.

8. Rohovyi, A., Dubyna, M. (2023). Zabezpechennia sotsialnym zhytloom yak skladova zhytlovoi polityky Ukrainy v umovakh yevrointehratsii [Provision of social housing as a component of Ukraine's housing policy in the conditions of European integration]. P *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia – Problems and prospects of economics and management*, (1(33)), 15-25.

Отримано 08.02.2024

UDC [338.23:336.74]:[004:331.5]

Maksym Zabashtanskyi

Doctor of Economics, Professor, Director of the Educational-Scientific Institute of Business,
Environmental Management and Tourism,

Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: mazani@ukr.net. **ORCID:** <http://orcid.org/0000-0001-9417-0163>

ResearcherID: [G-6145-2014](https://orcid.org/0000-0001-9417-0163)

Tatiana Zabashtanska

PhD in Economics, Associate Professor,

Associate Professor of Department of Marketing, PR-Technologies and Logistics

Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: tamza.cn@gmail.com. **ORCID:** <https://orcid.org/0000-0002-5086-3651>

ResearcherID: [M-4471-2014](https://orcid.org/0000-0002-5086-3651)

CURRENT ASPECTS OF STRATEGIC PLANNING OF THE FUNCTIONING AND DEVELOPMENT OF HEALTHCARE BUSINESS ENTITIES IN THE CONDITIONS OF DIGITALIZATION

The article analyzes modern trends in the functioning of the labor market, emphasizes the leading role of the labor market in ensuring the effective functioning of the national economy and shaping the future potential of its development. It is emphasized that the national economy in the conditions of full-scale military aggression feels a significant need for the effective functioning of the domestic labor market, the maximum efficiency of the use of available labor and material resources, which is the basis of ensuring the national security of the state. The existence of a leading role in the digitalization of financial relations during the spread and use of possible monetary instruments of direct and indirect regulation of the labor market, ensuring the productivity of the use of available human capital is substantiated.

It has been proven that despite the fairly widespread opinion regarding the gradual replacement by artificial intelligence and robotic technology of a significant part of professions, the performance of which is currently provided by a person, these transformations are still at the stage of formation, and therefore the issues of development and preservation of labor potential do not lose their relevance.

The key factors that act as deterrents to the return of the country's population from abroad are summarized, including: security, economic, infrastructural. The presence of systemic transformations of the labor market in modern conditions is emphasized, as well as the leading role of the education system in ensuring rapid adaptation of labor resources to the latest challenges, through qualification improvement, adult training, and the possibility of expanding professional skills.

The author's approach to building an adaptive mechanism of monetary regulation of the labor market in conditions of digitalization is proposed, the action of which is aimed at balancing the demand and supply of labor resources, strengthening the competitiveness of the national economy and the ability to form the potential for future development of the state. The leading role of state regulation in overcoming existing imbalances in labor market transformations is well-founded, which requires the implementation of a set of measures to ensure proper conditions for the life of society, the practical implementation of which can be carried out at the expense of monetary instruments.

Keywords: *monetary policy; monetary policy instruments; labor market; labor resources; labor potential; human capital; financial relations; digitalization; economic security.*

Fig.: 1. References: 8.